

Některé možnosti využívání předvstupní pomoci z fondů EU

Společná zemědělská politika EU v posledních letech klade důraz na rozvoj agroenvironmentálních opatření podporujících především stabilizaci zemědělství v horších podmínkách, zejména v horských a znevýhodněných oblastech patřících podle přírodních, sociálně-ekonomických a demografických kritérií do tzv. LFA (Less Favoured Areas) s cílem udržet krajinu v kulturním stavu, zajistit biodiverzitu a stabilizovat ekosystémy.

S dosavadním i budoucím rozšiřováním EU se výrazně prohlubují regionální rozdíly, a to jak v sociálně-ekonomické oblasti, tak ve sledování a monitorování stavu životního prostředí v regionech. EU proto považuje za prvořadý úkol snižování těchto rozdílů, postupně vyrovnávání ekonomické úrovně zemí se současným zachováním jejich historických a kulturních tradic.

V souladu s principy hospodářské a sociální soudržnosti se postupně vytvořily **strukturální fondy**, jejichž základním účelem (prostřednictvím rozvojových programů a projektů) je snižovat zaostalost znevýhodněných regionů včetně venkovských a zajistit v těchto oblastech vyrovnaný a udržitelný rozvoj. Strukturální fondy poskytují značný prostor pro individuální přístupy k řešení konkrétních problémů. Jde o:

- **Evropský fond regionálního rozvoje** (ERDF – European Rural Development Fund) podporuje rozvoj infrastruktury a výrobní investice v zaostávajících regionech,
- **Evropský sociální fond** (ESF –

European Social Fund) podporuje zaměstnanost, rekvalifikační a kvalifikační programy, vytváření nových pracovních míst a pod.

- **Evropský zemědělský garanční a orientační fond** (EAGGF – European Agriculture Guarantee and Guideline Fund) podporuje adaptaci zemědělských struktur a rozvoj venkova.

Vedle těchto strukturálních fondů byl pro podporu hospodářsky slabších zemí (dosud to bylo Řecko, Portugalsko, Španělsko a Irsko) vytvořen tzv. **fond soudržnosti** (kohezní), jehož cílem je podpořit rozsáhlejší projekty, především z oblasti životního prostředí a rozvoje infrastruktury, například transevropských dopravních cest.

Budoucí gesce tohoto fondu připadne v ČR dvěma resortům, a to Ministerstvu životního prostředí ČR a Ministerstvu dopravy ČR. Koordinační role nad strukturálními fondy celkově byla potvrzena Ministerstvu pro místní rozvoj ČR usnesením vlády ČR ze dne 4. března 1998 č. 159. Uvedené strukturální fondy lze čerpat na vymezené cíle EU prostřednictvím programů v závislosti na jejich vícekritériálním hodnocení a geografickém pokrytí.

Zaměření pomoci ze strukturálních fondů podléhá přísným ustanovením a pravidlům formulovaným v Nařízeních Rady EU a souvisí s vytýčenými cíli strukturální politiky ve vazbě na priority regionálně diferencovaných opatření a dodržování standardů EU. Využití strukturálních fondů bude možné až po vstupu ČR (i každé z přistupujících zemí)

do EU. Do té doby připravila EU **programy předvstupní pomoci** pro kandidátské země, které mají za cíl prověřit jejich způsobilost připravit se na strukturální fondy, a to v oblasti legislativní, metodické, organizační, institucionální a dalších, které souvisí s osvojením si principů EU. Za tím účelem byl vyhlášen program pomoci kandidátským zemím v předvstupním období zvaný **SAPARD**, který je předchůdcem EAGGF, podobně jako **ISPA** je předchůdcem kohezního fondu a vztahuje se na dopravu a životní prostředí. Program SAPARD se týká podpory zemědělství a rozvoje venkova. I když je v ČR v kompetenci ministerstva zemědělství, jde o úzkou spolupráci a koordinaci problematiky rozvoje venkova, který podle kompetenčního zákona od r. 1996 věcně spadá pod MMR ČR.

V této souvislosti je nanejvýš aktuální provést přípravná opatření směřující k současným prioritám EU. Priority pro formování Plánu rozvoje zemědělství a venkova, jako podmínky pro čerpání podpůrných prostředků z programu SAPARD, jsou spojeny s opatřeními vedoucími ke:

- zlepšení tržní výkonnosti, marketingu,
- zlepšení kvality výrobků a zdravotních standardů,
- vytvoření nových pracovních příležitostí a udržení pracovních míst,
- ochraně a zlepšování životního prostředí.

Přípravu na využití předvstupní pomoci lze rozdělit do několika úrovní. Tou základní je založení legislativního, institucionálního, rozpočtového a administrativního rámce, který umožní realizovat integrovanou regionální politiku tak, aby po vstupu ČR do EU bylo možné se zapojit do strukturálních programů EU včetně pomoci ze strukturálních fondů.

V rámci resortu MZe ČR je nezbytné se zaměřit na:

- rozvoj činností (aktivit) v zemědělství směřujících k udržení kulturní zemědělské krajiny a k obnově plnohodnotného venkovského prostoru; zvýšení jeho atraktivnosti za účelem rozvoje turismu,
- zlepšení postavení zemědělských podnikatelských subjektů ve znevýhodněných oblastech, snížení jejich příjmových disparit, udržení stability osídlení a zajištění ekonomické a sociální rovnováhy,
- rozšíření nevýrobních funkcí zemědělství ve prospěch mimoprodukčních a environmentálních funkcí, především v oblastech LFA (nevhodných pro zemědělství), restrukturalizace ve prospěch extenzifikace výroby v těchto oblastech a ochrany životního prostředí,
- zachování extenzivních forem zemědělství v nekonkurenčních oblastech, zejména pastevní odchov masného skotu v souvislosti s údržbou krajiny,
- zavedení moderních technologií za účelem rozšíření využití obnovitelných zdrojů energie.

Projekt, tak jak ho chápe EU, je součástí cílevědomého programovacího procesu ve smyslu komplexního řešení regionálních priorit, od vytýčených programů reagujících na stěžejní problémy životního prostředí, zemědělství a venkovského prostoru přes opatření vyúsťující do návrhů projektů provázaných přes společné cíle, priority a kritéria s těmito programy.

Podle EU se projekt od přípravy záměru až po jeho realizaci týká v zásadě celé akce a jeho cíl musí být srozumitelně a jednoznačně zadán. Jasně a výstižně popsany záměr, jeho srozumitelná formulace a konkrétní, kvantifikovatelný, věcně a časově kontrolovatelný cíl jsou předpokladem úspěchu projektu.

Projekty předvstupní pomoci bu-

de třeba podrobně rozpracovat a stanovit jejich finanční režim. Kromě kvalitních programů to znamená zajistit minimálně 25 % prostředků na pokrytí částečných nákladů projektu. V této souvislosti je velmi důležitá správná volba kritérií pro výběr projektů a zajištění jejich implementace v praxi. EU sleduje záměr aby zdroje nebyly rozměňovány do řady malých projektů, ale použity na projekty přinášející maximální efekt pro problémový region.

Každý projekt musí svou strukturou odpovídat požadavkům EU, především jasným strategickým a specifickým cílem, výběrem priorit a opatření i charakteristikou podmínek zabezpečujících jeho zdárný průběh včetně monitorování jeho časového a věcného postupu na začátku (ex-ante), v průběhu (on-going) a po skončení (ex-post), kdy je zapotřebí vyhodnotit dosažený efekt ve srovnání s počátečními předpoklady. Důležitá je rovněž informace o přínosech z dosavadních projektů podporovaných EU.

Významnou součástí každého takto spolufinancovaného projektu je ekologický audit založený na bodovém vyhodnocení jednotlivých opatření a jejich interakcí se životním prostředím, s principy trvale udržitelného rozvoje. Výstupem tohoto auditu je návrh eliminačních a kompenzačních opatření, která je při realizaci projektu nezbytné respektovat.

Cílem EK je výkonný evropský model zemědělství, musí však být stanoven jeho rámec, hranice a fungování v konkrétních podmínkách. Zemědělství podle tohoto modelu, ke kterému se pozitivně staví i ČR, není jen producentem potravin, ale má výraznou ekologickou a osídlovací funkci, zemědělec zajišťuje jejich spojení.

Zemědělství v tomto pojetí si potom může ke svému podílu na hrubém národním produktu, kromě hodnoty zemědělských produktů,

přičíst i hodnotu péče o životní prostředí, zejména péči o krajinu, vodní zdroje a toky, hodnotu obnovitelných zdrojů a celkový význam pro venkovský prostor.

V průběhu předvstupního období bude třeba naplnit podmínky obsažené v legislativě EU, které jsou nezbytným předpokladem pro splnění jednotlivých článků evropského práva. Pro postupné přizpůsobení českých norem legislativě EU bude nutné:

- definovat *znevýhodněné oblasti* (LFA) a specifikovat tzv. malé oblasti, především ekologicky citlivé, které podle Nařízení Rady Evropy NR 1257/99 nesmí přesáhnout 10 % celkového území státu,
- vytipovat *zvláště závažné přírodní překážky* jako důvod pro zvýšení podpor,
- dopracovat *charakteristiky oblastí s méně příznivými podmínkami* a specifikovat návrhy opatření, například vyjasnit rozsah VDJ/ha z. p. (VDJ – velká dobytčí jednotka) v podporovaných oblastech,
- zavést *informační systém o dosavadních podporách farem*, evidenci farem, které nesplňují příslušné podmínky NR 1257/99, ale mohou získat podpory podle tohoto NR, především pokud jde o úsporu energie, zlepšení půdy, ochranu a zlepšení stavu životního prostředí, zlepšení hygienických podmínek v podnicích živočišné výroby a další, za předpokladu, že tyto investice nebudou mít za následek zvýšení výrobní kapacity,
- zpracovat *seznam méně příznivých oblastí* v ČR za účelem zabezpečení přijatelných příjmů pro farmáře v těchto regionech; stanovit maximální objem podpor na jednu farmu, podnik (skupinu farem).

Evropská rada v prosinci 1997 v Lucembursku odsouhlasila zvýšení předvstupní pomoci doplněním

prostředků do programu PHARE, a to podporami pro zemědělství, rozvoj venkova a ochranu životního prostředí v kandidátských zemích střední a východní Evropy.

V současné době probíhá intenzivní příprava společných, tzv. "zrcadlových" projektů pro přeshraniční spolupráci při ochraně životního prostředí, především projektů na zajištění čisté vody, ozdravení ovzduší a porostů v příhraničních oblastech a omezení rizik z turistického ruchu. Tyto projekty jsou hrazeny z prostředků PHARE – CBC a INTERREG III.

Velmi účelná a oboustranně prospěšná se ukazuje dosavadní spolupráce kombinující program PHARE a INTERREG II, v jejímž průběhu bylo například podpořeno 30 projektů v hodnotě 53 mil. DEM vázaných na Euroregion Egrensis. Byly orientovány především na kulturní, sportovní a zdravotní (lázeňskou) turistiku a cykloturistiku, kde bylo vytvořeno ca 400 km stezek. Nákladem 7,1 mil. DEM (z toho 1,6 mil. DEM z INTERREG II) byla připravena putovní výstava studie proveditelnosti (feasibility study) orientované na ekologické stavby.

Do budoucna se předpokládá rozšíření této spolupráce, a to zejména u projektů zaměřených na ochranu životního prostředí a turismus.

Pro období počínaje r. 2000 byla do programu bavorsko-české spolupráce zapracována spolupráce na projektech ochrany přírody pro udržení kulturní krajiny a její architektury, ochrany zdrojů pitné vody a rozvoje turismu s podmínkou snižování rizik z turistických aktivit. Již v současné době je ze strukturálních fondů vyčleněno 16 mil. eur pro česko-bavorský prostor.

V budoucnu budou podporovány oblasti, ve kterých půjde především o rozvoj mimoprodukčních funkcí. Jde zejména o oblasti s horšími přírodními podmínkami, kde intenzivní zemědělská výroba není

možná ani účelná, které však z hlediska společenského užitku (tzv. veřejného statku) jsou pro trvale udržitelný rozvoj venkovského prostoru, pro ochranu životního prostředí, rozvoj turistického ruchu a zachování kulturněhistorických a přírodních hodnot nezastupitelné. Ve spojení s ekonomikou, zejména s jednotkovými náklady a cenami, je označujeme jako marginální. Do těchto oblastí je třeba orientovat pře-

devším agroenvironmentální programy a služby, které jsou i prioritou pro strukturální politiku EU. Tyto záměry jsou v současné době již zahrnuty do tzv. programových dokumentů ČR pro přípravu vstupu do EU, především do Národního rozvojového plánu, jeho regionálních i sektorových konzultačních dokumentů.

Magdalena Hrabánková

Perspektiva pre trvalo udržateľný turizmus na Slovensku

Na pozvanie organizátorov som sa zúčastnila na rokovaní zástupcov španielskych a portugalských národných parkov, chránených území, organizácií cestovného ruchu, ktoré sa konalo v dňoch 16.–21. novembra 1999 v Biosférickej rezervácii Sierra de la Nieves y su Entorno na ostrove La Palma (jednom z Kanárskych ostrovov). Stretnutie bolo venované príprave európskeho projektu Leader II., ktorý pokračuje a rozvíja Leader I., ako aj založeniu Clubu Biored.

Hlavným cieľom projektu Leader II. má byť podpora (financovaním) rozvoja turizmu vo vytipovaných územiach krajín participujúcich na projekte, striktné však v intenciách trvalo udržateľného rozvoja, podpora a záchrana ich ekologických, ako aj kultúrohistorických hodnôt. Nezanedbateľným aspektom by mal byť aj rozvoj zamestnanosti prostredníctvom aktivít spojených s turistickým ruchom (ako je napr. dorábanie ekologicky čistých potravín, obnova architektonických pamiatok, tradičné remeslá, agroturistika, výchovné, muzeálne a sprievodcovské aktivity, služby a pod.). Výsledným produktom budú napr. zrekonštruované pôvodné sídla,

hospodárske usadlosti, expozície muzeálneho charakteru, ponuka služieb a pod. Predpokladá sa zhromažďovanie informácií a ich sprístupnenie budúcim používateľom na internetových stránkach, CD ROM-och a pod.

Club Biored, ktorý slávnostne založili v posledný rokovací deň, predstavuje iniciatívu, ktorej snahou je v čo možno najširšej miere zabezpečiť, aby sa všetky aktivity spojené s turizmom uskutočňovali v intenciách trvalej udržateľnosti s prísnu kontrolou dodržiavania zavedených ukazovateľov (štandardov). Logo má predstavovať "značku kvality" daného územia a služieb v ňom, podľa ktorej sa bude môcť budúci návštevník orientovať v ponúkaných službách (na internete). O vstup do Clubu Biored sa budú môcť uchádzať všetky územia, ktoré budú spĺňať štandardy svojej krajiny, schválené predstaviteľmi Clubu.

Význam tejto iniciatívy je predovšetkým v tom, že ochrana životného prostredia sa nerealizuje formou reštrikcií, ale naopak, pozitívnou motiváciou (napr. formou dotácií z plánovaného projektu Leader II.) na realizáciu podnikateľských,